

ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΝΙΤΣΕ

**ΕΤΣΙ ΜΙΛΗΣΕ
Ο ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ**

Ένα βιβλίο για όλους και για κανέναν

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΤΡΑΓΑΛΙΝΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

ΣΙΣΣΥ ΑΛΩΝΙΣΤΙΩΤΟΥ

Πρόλογος του Ζαρατούστρα

1

Όταν ο Ζαρατούστρα έγινε τριάντα ετών, εγκατέλειψε την πατρίδα του και τη λίμνη της πατρίδας του και πήγε στο βουνό. Εκεί απόλαυσε το πνεύμα του και τη μοναξιά του για δέκα χρόνια χωρίς να κουραστεί. Στο τέλος όμως η καρδιά του άλλαξε – κι ένα πρωί σηκώθηκε με την αυγή, κίνησε προς τον ήλιο και του μίλησε ως εξής:

«Μεγάλο άστρο! Τι θα ήταν η ευτυχία σου αν δεν είχες αυτούς που φωτίζεις!

»Δέκα χρόνια ερχόσουν εδώ πάνω στη σπηλιά μου: μια μέρα θα κουραζόσουν από το φως σου κι από αυτόν τον δρόμο, χωρίς εμένα, τον αετό μου και το φίδι μου.

»Εμείς όμως σε περιμέναμε κάθε πρωί, παίρναμε από την αφθονία σου και σε δοξάζαμε γι' αυτό.

»Δες! Έχω χορτάσει από τη σοφία μου, σαν τη μέλισσα που έχει μαζέψει πολύ μέλι, έχω ανάγκη από χέρια που απλώνονται.

»Θα ήθελα να τη χαρίσω και να τη μοιράσω, ώσπου

οι σοφοί ανάμεσα στους ανθρώπους να χαρούν ξανά την τρέλα τους και οι φτωχοί τον πλούτο τους.

»Γι' αυτόν τον σκοπό πρέπει να κατέβω στα βάθη: όπως κάνεις εσύ το δειλινό, όταν πηγαίνεις πίσω από τη θάλασσα και φέρνεις και στον κάτω κόσμο ακόμα φως, άστρο ξέχειλο από πλούτο!

»Σαν εσένα, πρέπει να *δύσω*, όπως λένε οι άνθρωποι, στους οποίους θέλω να κατέβω.

»Ευλόγησέ με, λοιπόν, ήρεμο μάτι, που χωρίς φθόνο μπορείς να δεις ακόμα και μια υπέρμετρη ευτυχία!

»Ευλόγησε το κύπελλο που γυρεύει να ξεχειλίσει, ώσπου το νερό να κυλήσει από μέσα του χρυσό και να μεταφέρει σ' όλον τον κόσμο την αντανάκλαση της ευδαιμονίας σου!

»Δες! Τούτο το κύπελλο θέλει να αδειάσει πάλι, κι ο Ζαρατούστρα θέλει να γίνει άνθρωπος πάλι».

Έτσι άρχισε η δύση του Ζαρατούστρα.

2

Ο Ζαρατούστρα κατέβηκε μόνος του το βουνό και κανείς δεν τον συνάντησε στον δρόμο του. Όταν όμως έφτασε στα δάση, ένας γέρος που είχε αφήσει την άγια καλύβα του για να ψάξει ρίζες στο δάσος στάθηκε ξαφνικά μπροστά του. Και τότε ο γέρος είπε στον Ζαρατούστρα:

«Δεν μου είναι ξένος αυτός ο οδοιπόρος: πριν από μερικά χρόνια πέρασε από εδώ. Λεγόταν Ζαρατούστρα· έχει αλλάξει όμως.

»Τότε κουβαλούσες τις στάχτες σου στο βουνό: σήμερα θέλεις να φέρεις τη φωτιά σου στις κοιλάδες; Δεν φοβάσαι την τιμωρία του εμπρηστή;

»Ναι, αναγνωρίζω τον Ζαρατούστρα. Το μάτι του είναι καθαρό, και στο στόμα του δεν παραμονεύει η αηδία. Δεν βαδίζει σαν χορευτής;

»Αλλαγμένος είναι ο Ζαρατούστρα, έγινε παιδί ο Ζαρατούστρα, ένας αφυπνισμένος είναι ο Ζαρατούστρα: τι γυρεύεις τώρα μέσα στους κοιμισμένους;

»Ζούσες στη μοναξιά, σαν να ήσουν μέσα στη θάλασσα, και η θάλασσα σε κουβαλούσε. Αλίμονο, θέλεις να βγεις στην ξηρά; Αλίμονο, θέλεις να σέρνεις πάλι μόνος το σώμα σου;».

Ο Ζαρατούστρα αποκρίθηκε:

«Αγαπώ τους ανθρώπους».

«Και γιατί» είπε ο άγιος «πήγα στο δάσος και στην ερημιά; Δεν το έκανα επειδή αγαπούσα πάρα πολύ τους ανθρώπους;

»Τώρα αγαπώ τον θεό: τους ανθρώπους δεν τους αγαπώ. Ο άνθρωπος είναι για μένα ένα ατελές πράγμα. Η αγάπη για τον άνθρωπο θα με σκοτώνει».

Ο Ζαρατούστρα αποκρίθηκε: «Τι είπα εγώ για αγάπη! Φέρνω στους ανθρώπους ένα δώρο!».

«Μην τους δώσεις τίποτε» είπε ο άγιος. «Καλύτερα να τους πάρεις κάτι και να το κουβαλάς μαζί τους – αυτό θα τους κάνει το μεγαλύτερο καλό: αν βέβαια κάνει καλό σ' εσένα!

»Και αν θέλεις να τους δώσεις, μην τους δώσεις κάτι περισσότερο από μια ελεημοσύνη, κι επιπλέον άφησέ τους να τη ζητιανέψουν!»

«Όχι» αποκρίθηκε ο Ζαρατούστρα «δεν δίνω ελεημοσύνη. Δεν είμαι αρκετά φτωχός για κάτι τέτοιο».

Ο άγιος γέλασε με τον Ζαρατούστρα και είπε: «Κοίτα τότε να δεχθούν τους θησαυρούς σου! Είναι καχύποπτοι απέναντι στους ερημίτες και δεν πιστεύουν ότι ερχόμαστε για να τους δώσουμε δώρα.

»Τα βήματά μας ηχούν πολύ μοναχικά στα σοκάκια τους. Κι όταν τη νύχτα στα κρεβάτια τους ακούν έναν άνθρωπο να βαδίζει πολύ πριν ανατείλει ο ήλιος, ανηρωτιούνται ασφαλώς: για πού το έβαλε ο κλέφτης;

»Μην πηγαίνεις στους ανθρώπους και μείνε στο δάσος! Πήγαινε καλύτερα στα ζώα! Γιατί δεν θέλεις να είσαι σαν εμένα – μια αρκούδα ανάμεσα στις αρκούδες, ένα πουλί ανάμεσα στα πουλιά;».

«Και τι κάνει ο άγιος στο δάσος;» ρώτησε ο Ζαρατούστρα.

Ο άγιος αποκρίθηκε: «Κάνω τραγούδια και τα τραγουδάω, κι όταν κάνω τραγούδια, γελάω, κλαίω και μουρμουρίζω: έτσι δοξάζω τον θεό. Τραγουδώ-

ντας, κλαίγοντας, γελώντας και μурμουρίζοντας δοξάζω τον θεό, που είναι ο θεός μου. Αλλά εσύ τι δώρο μάς φέρνεις;».

Όταν ο Ζαρατούστρα άκουσε αυτά τα λόγια, χαιρέτησε τον άγιο και είπε: «Τι θα είχα να σας δώσω! Όμως αφήστε με να φύγω γρήγορα για να μην πάρω τίποτε από εσάς!». – Κι έτσι χωρίστηκαν, ο γέρος και ο άντρας, γελώντας, όπως ακριβώς γελάνε δύο αγόρια.

Μόλις όμως ο Ζαρατούστρα έμεινε μόνος, είπε αυτά τα λόγια στην καρδιά του: «Μα είναι δυνατόν! Αυτός ο γέρος άγιος δεν άκουσε ακόμη μέσα στο δάσος του ότι ο θεός είναι νεκρός!».

3

Όταν ο Ζαρατούστρα έφτασε στην πιο κοντινή πολιτεία που βρίσκεται δίπλα στα δάση, βρήκε πολύ λαό συναγμένο στην κεντρική πλατεία: επειδή είχε ανακοινωθεί ότι θα εμφανιζόταν ένας σχοινοβάτης. Και ο Ζαρατούστρα είπε τα εξής στον κόσμο:

«Σας διδάσκω τον υπεράνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί. Τι έχετε κάνει για να τον ξεπεράσετε;

«Όλα τα όντα μέχρι τώρα δημιούργησαν κάτι πάνω από τους εαυτούς τους: κι εσείς θέλετε να είστε

η άμπωτη αυτής της μεγάλης πλημμυρίδας και προτιμάτε να γυρίσετε στα ζώα παρά να ξεπεράσετε τον άνθρωπο;

»Τι είναι ο πίθηκος για τον άνθρωπο; Ένας περίγελος ή μια επώδυνη ντροπή. Και ακριβώς αυτό πρέπει να είναι ο άνθρωπος για τον υπεράνθρωπο: ένας περίγελος ή μια επώδυνη ντροπή.

»Διανύσατε τον δρόμο από το σκουλήκι στον άνθρωπο, και πολλά είναι ακόμη μέσα σας σκουλήκι. Κάποτε ήσασταν πίθηκοι, και ακόμα και τώρα ο άνθρωπος είναι περισσότερο πίθηκος από κάθε πίθηκο.

»Αλλά ακόμα και ο πιο σοφός ανάμεσά σας είναι μόνο κάτι αναντίστοιχο, ένα ερμαφρόδιτο με χαρακτηριστικά φυτού και φαντάσματος. Σας λέω όμως εγώ να γίνετε φαντάσματα ή φυτά;

»Δείτε, σας διδάσκω τον υπεράνθρωπο!

»Ο υπεράνθρωπος είναι το νόημα της γης. Αφήστε τη θέλησή σας να πει: ο υπεράνθρωπος *είναι* το νόημα της γης!

»Σας εξορκίζω, αδελφοί μου, *μείνετε πιστοί στη γη* και μην πιστεύετε εκείνους που σας μιλούν για υπεργίνες ελπίδες! Είναι δηλητηριαστές, είτε το ξέρουν είτε όχι.

»Περιφρονούν τη ζωή, είναι απονεκρωμένοι, δηλητηριασμένοι και οι ίδιοι, η γη έχει κουραστεί με δαύτους; ας εξαφανιστούν λοιπόν!

»Κάποτε, η βλασφημία κατά του θεού ήταν η μεγαλύτερη βλασφημία, όμως ο θεός πέθανε, και μαζί του πέθαναν και αυτοί οι βλάσφημοι. Το να βλασφημείς τη γη είναι τώρα το πιο φρικτό πράγμα, και το να εκτιμάς περισσότερο τα σπλάχνα του ανεξιχνίαστου από το νόημα της γης!

»Κάποτε, η ψυχή κοιτούσε με περιφρόνηση το σώμα: και τότε ήταν αυτή η περιφρόνηση το υπέρτατο αγαθό – ήθελε το σώμα αδύνατο, φρικτό, πεινασμένο. Έτσι πίστευε η ψυχή ότι θα δραπετεύε από το σώμα και από τη γη.

»Ω, αυτή η ψυχή ήταν και η ίδια ακόμα αδύνατη, φρικτή και πεινασμένη: και η σκληρότητα ήταν η απόλαυση αυτής της ψυχής!

»Αλλά κι εσείς ακόμα, αδελφοί μου, πείτε μου: τι πρεσβεύει το σώμα σας για την ψυχή σας; Δεν είναι η ψυχή σας φτώχεια και βρομιά και μια αξιοθρήνητη αυταρέσκεια;

»Πράγματι, ένα ρυπαρό ποτάμι είναι ο άνθρωπος. Κάποιος πρέπει να είναι θάλασσα για να δέχεται ένα ρυπαρό ποτάμι χωρίς να μολύνεται.

»Δείτε, σας διδάσκω τον υπεράνθρωπο: αυτός είναι τούτη η θάλασσα, μέσα του μπορεί να βουλιάξει η μεγάλη σας περιφρόνηση.

»Ποιο είναι το υπέρτατο που μπορείτε να βιώσετε; Είναι η ώρα της μεγάλης περιφρόνησης. Η ώρα που

ακόμα και η ευτυχία σας γίνεται αηδία, το ίδιο και η λογική σας και η αρετή σας.

»Η ώρα που λέτε: “Τι καλό έχει η ευτυχία μου! Είναι φτώχεια και βρομιά και μια αξιοθρήνητη αυταρέσκεια. Αλλά η ευτυχία μου έπρεπε να δικαιολογεί από μόνη της την ύπαρξη!”.

»Η ώρα που λέτε: “Τι καλό έχει η λογική μου! Λαχταρά τη γνώση όπως το λιοντάρι την τροφή του; Είναι φτώχεια και βρομιά και μια αξιοθρήνητη αυταρέσκεια!”.

»Η ώρα που λέτε: “Τι καλό έχει η αρετή μου! Ακόμη δεν με έχει τρελάνει. Πόσο κουρασμένος είμαι από το καλό μου και από το κακό μου! Είναι φτώχεια και βρομιά και μια αξιοθρήνητη αυταρέσκεια!”.

»Η ώρα που λέτε: “Τι καλό έχει η δικαιοσύνη μου; Δεν βλέπω να είμαι φλόγα και κάρβουνο. Ο δίκαιος όμως είναι φλόγα και κάρβουνο!”.

»Η ώρα που λέτε: “Τι καλό έχει ο οίκτος μου! Δεν είναι οίκτος ο σταυρός πάνω στον οποίο καρφώνεται εκείνος που αγαπάει τους ανθρώπους; Ο οίκτος μου όμως δεν είναι σταύρωση”.

»Μιλήσατε ποτέ έτσι; Φωνάξατε ποτέ έτσι; Αχ, μακάρι να σας είχα ακούσει να φωνάζετε έτσι!

»Δεν είναι η αμαρτία σας, αλλά η αυταρέσκειά σας που φωνάζει προς τον ουρανό, η φιλαργυρία σας ακόμα και στην αμαρτία σας φωνάζει προς τον ουρανό!

»Πού είναι λοιπόν η αστραπή που σας γλείφει με τη γλώσσα της; Πού είναι η παραφροσύνη με την οποία θα έπρεπε να μπολιαστείτε;

»Δείτε, σας διδάσκω τον υπεράνθρωπο: αυτός είναι τούτη η αστραπή, αυτός είναι τούτη η παραφροσύνη!».

Αφού ο Ζαρατούστρα είπε αυτά, φώναξε κάποιος μέσα από το πλήθος: «Ακούσαμε αρκετά τώρα για τον σχοινοβάτη· άσε μας τώρα να τον δούμε!». Κι όλος ο κόσμος γέλασε με τον Ζαρατούστρα. Αλλά ο σχοινοβάτης, που πίστεψε ότι τα λόγια αφορούσαν εκείνον, άρχισε την επίδειξή του.

4

Ο Ζαρατούστρα όμως κοίταξε τον λαό και απόρησε. Κατόπιν είπε τα εξής:

«Ο άνθρωπος είναι ένα σχοινί δεμένο ανάμεσα στο ζώο και τον υπεράνθρωπο – ένα σχοινί πάνω από μια άβυσσο.

Ένα επικίνδυνο πέρασμα, ένα επικίνδυνο σταμάτημα στη μέση του δρόμου, ένα επικίνδυνοπισωκοίταγμα, ένα επικίνδυνο ανατρίχιασμα και σταμάτημα.

»Αυτό που είναι μεγάλο στον άνθρωπο είναι ότι αυτός είναι μια γέφυρα και όχι ένας σκοπός: αυτό που μπορεί κάποιος να αγαπήσει στον άνθρωπο είναι ότι ο άνθρωπος είναι ένα *πέρασμα* και μια *δύση*.

ΕΤΣΙ ΜΙΛΗΣΕ Ο ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ

Ο Φρίντριχ Νίτσε είναι μια από τις πιο εμβληματικές μορφές της δυτικής φιλοσοφίας, αν και δεν ανέπτυξε ποτέ ένα συνεκτικό φιλοσοφικό σύστημα όπως ο Ιμάνουελ Καντ ή ο Μάρτιν Χάιντεγκερ. Ένας στοχαστής του οποίου το έργο ήταν –και παραμένει– ανοιχτό σε πολλαπλές ερμηνείες ενώ συχνά υπήρξε αντικείμενο ιδεολογικής εκμετάλλευσης. Ο *Ζαράτούστρα* χάρισε στην παγκόσμια σκέψη εμβληματικές φράσεις, όρους και ιδέες που προκάλεσαν πλήθος διαφορετικών ερμηνειών: «Ο θεός πέθανε», «ο άνθρωπος είναι ένα σχοινί πάνω από την άβυσσο», «πρέπει να έχεις χάος μέσα σου για να γεννήσεις ένα αστέρι που χορεύει», «υπεράνθρωπος», «αιώνια επιστροφή». Στον «λαϊκό» λόγο πέρασαν απογυμνωμένα από το πολύπλοκο υπόβαθρό τους ενισχύοντας ένα είδος «μύθου του Νίτσε»: ο παράφρων, ο σκοτεινός προφήτης ή –στην πιο διαστρεβλωμένη εκδοχή– ο πατέρας των ιδεών που ενέπνευσαν τον εθνικοσοσιαλισμό.

Από τον πρόλογο της δημοσιογράφου
Σίσσυς Αλωνιστιώτου

φάροι ιδεών

*Διαχρονικά έργα σημαντικών συγγραφέων
που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κριτικής σκέψης.*

